

Unia Europejska jako instytucja bezpieczeństwa. Analiza systemowa

ARTUR STASZCZYK

DR

Uniwersytet Szczeciński, Instytut Politologii i Europeistyki
e-mail: artstaszczyk(at)op.pl

Słowa kluczowe Unia Europejska, bezpieczeństwo, system, obrona

Abstrakt Artykuł analizuje rolę UE jako instytucji bezpieczeństwa i porusza problem wpływu UE na kształtowanie postzimnowojennego systemu bezpieczeństwa europejskiego. System ten charakteryzuje się pluralistyczną strukturą i dużą dynamiką rozwoju. Jednym z kluczowych elementów europejskiej architektury bezpieczeństwa jest UE. Rozwijając szereg polityk stanowiących instrumenty zewnętrznego zarządzania bezpieczeństwem, UE zbudowała zdolności, zasoby, instytucje i procedury, a także określiła cele i zagrożenia pozwalające analizować ją w kategoriach systemu bezpieczeństwa. Najważniejszą polityką stanowiącą fundament rozwoju systemu bezpieczeństwa UE jest Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO). Polityka ta mimo nazwy sugerującej uwspólnotwienie funkcjonuje przede wszystkim w oparciu o mechanizmy współpracy międzyrządowej i nie ustanawia wspólnej obrony w ramach UE. Pozwala ona jednak UE realizować operacje zarządzania kryzysowego i pełnić rolę stabilizatora pokoju i bezpieczeństwa zarówno w wymiarze globalnym, jak i regionalnym. Kształt WPBiO determinuje w dużym stopniu charakter systemu bezpieczeństwa UE, który nastawiony jest przede wszystkim na eliminowanie zagrożeń o charakterze niemilitarnym pochodzących z zewnątrz. Oznacza to, że UE nie stanowi systemu zbiorowej obrony oferującego tzw. twarde gwarancje bezpieczeństwa, ale raczej stara się, stosując instrumenty tzw. miękkiej siły, kształtować środowisko bezpieczeństwa zgodnie z preferowanymi przez siebie wartościami.

European Union as a Security Institution. Systemic analysis

Keywords European Union, security, system, defence

Abstract The paper analyses the role of the EU as a security institution and explores the issue of EU's role in the shaping of the post-Cold-War European security system. The system is characterised by a heterogeneous structure and high development dynamics. One of the key components of European security architecture is the European Union. By developing a number of policies which constitute the instruments of external security management the EU has built the capacity, resources, institutions and procedures, as well as identified the goals and threats, which is why it can be analysed in terms of a security system. The EU's fundamental security policy is the Common Security and Defence Policy (CSDP). It is primarily

based on intergovernmental cooperation mechanisms, yet it does not establish a common European defence capability. However, it allows the EU to implement crisis management operations and acts as a stabiliser of peace and security at both the global and regional levels. The character of the CSDP is largely determined by the nature of the EU's security system, which is predominantly focused on the elimination of external non-military threats. The above means that the EU does not constitute a common defence system which would offer the so-called hard security guarantees, but rather aims to shape the security environment in alignment with the values it proclaims by favouring the use of the so-called soft power instruments.

Wprowadzenie

Celem artykułu jest weryfikacja hipotezy zakładającej, że Unia Europejska (UE) poprzez rozwój mechanizmów integracyjnych i polityk obejmujących swoim zakresem kwestie bezpieczeństwa i obrony, a także aktywność na arenie międzynarodowej, stanowi specyficzny podsystem w ramach współczesnego systemu bezpieczeństwa europejskiego. Definiowaniu UE jako instytucji bezpieczeństwa europejskiego sprzyja również ewolucja rozumienia bezpieczeństwa, kładąca po zakończeniu zimnej wojny nacisk na pozamilitarne czynniki je determinujące, takie jak np.: siła ekonomiczna, zasoby technologiczne, demograficzne, społeczne, ekologiczne, swoboda rozwoju cywilizacyjnego, poziom przestrzegania praw obywatelskich (Rotfeld, 1990, s. 9). Ponadto tworzenie mechanizmów umożliwiających w ramach swobodnego porządku międzynarodowego, jakim jest UE, transfer kompetencji władczych ze szczebla krajowego na ponadnarodowy powoduje, że UE jest w stanie odgrywać wiele ról na arenie międzynarodowej. Kluczowe są role ekonomiczne (np. dostarczyciela największej pomocy rozwojowej i humanitarnej), które z kolei determinują pozycję UE jako aktywnego aktora dyplomatycznego, zdolnego mediować w konfliktach zagrażających bezpieczeństwu międzynarodowemu. Dyplomacja ekonomiczna w połączeniu z rozwojem Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa, do której również włączono kwestie bezpieczeństwa militarnego, sprawiają, że UE odgrywa obecnie istotną rolę stabilizatora pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego (Zięba, 2006, s. 123–128). Organizacja ta z racji swojej potęgi, zarówno ekonomicznej, jak i cywilizacyjnej, a także rozwoju zasobów wojskowych stanowi jeden z biegunów bezpieczeństwa międzynarodowego, będąc zarazem specyficznym podsystemem bezpieczeństwa regionalnego. W celu wyjaśnienia roli UE w procesie kształtowania postzimnowojennego systemu bezpieczeństwa europejskiego wśród przyjętych na potrzeby artykułu założeń metodologicznych zastosowano przede wszystkim analizę systemową (Chodubski, 2012, s. 23–24). Wynika to z faktu, że zarówno bezpieczeństwo europejskie, jak i Unię Europejską możemy ujmować w kategoriach systemu, czyli pewnej uporządkowanej całości, na którą składają się poszczególne elementy mające określoną strukturę. Do opisu systemu bezpieczeństwa europejskiego wykorzystano metodę analizy makrosystemowej, a do ukazania sposobów organizowania się bezpieczeństwa na poziomie UE zastosowano analizę systemową średniego rzędu. Wynika to z przyjętego przez autora założenia, że UE, która sama jest

definiowana jako specyficzny ponadnarodowy system polityczny, w kwestiach metod, środków i zasad zapewniających współczesne bezpieczeństwo regionalne jest elementem (podsystemem) większej całości, na którą składają się również inne elementy (instytucje), takie jak Sojusz Północnoatlantycki (NATO) oraz Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE). Ponadto zastosowanie analizy systemowej średniego rzędu wynika z konieczności skupienia się na analizie Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO), która odgrywa kluczową rolę w funkcjonowaniu systemu bezpieczeństwa UE.

Współczesny system bezpieczeństwa europejskiego – ogólna charakterystyka

Dla sposobu organizowania bezpieczeństwa w Europie kluczowe znaczenie miało zakończenie zimnej wojny, które umożliwiło ewolucję istniejących struktur bezpieczeństwa, likwidację niektórych podsystemów bezpieczeństwa i tworzenie w ich miejsce nowych podmiotów oraz mechanizmów. Należy podkreślić, że w okresie zimnej wojny na stan bezpieczeństwa europejskiego wpływ miał ukształtowany w wyniku porozumień jałtańsko-poczdamskich porządek międzynarodowy. Odzwierciedlał on bipolarny w kompozycji i antagonistyczny w treści układ sił światowych charakteryzujący się zagrożeniem radzieckim, podziałem Europy na przeciwstawne bloki polityczno-militarne, amerykańskim parasolem rozciągniętym nad sojusznikami w Europie oraz obecnością na skalę masową broni jądrowej stanowiącej zasadniczy element równowagi i wzajemnego odstraszenia (Multań, 1997, s. 25). Bipolarny system przenikał wszystkie sfery życia międzynarodowego, takie jak: stosunki polityczne, wojskowe, społeczne, gospodarcze i ideologiczne. Na spójność obu ugrupowań w równej mierze wpływały wartości ideologiczne i podobne formy sprawowania władzy, co motywy geopolityczne i potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa. Linia oddzielająca dwa państwa niemieckie oznaczała nie tylko podział Europy na to, co umownie określono jako Wschód i Zachód – na dwie strefy podporządkowane interesom bezpieczeństwa dwóch mocarstw światowych, lecz także na dwa światy, w których obowiązywały odmienne kryteria wartości. Dotyczyły one zarówno polityki, spraw społecznych i systemów gospodarczych, jak i etyki, a nawet estetyki. Proces odprężenia spowodował częściowy powrót do idei Europy jako pewnej struktury mającej wewnętrzne powiązania, przepływy i wspólne interesy, czego wyrazem stała się Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Jednakże nawet w Akcie Końcowym KBWE widoczne było, że historyczną jednorodność zastąpił dualizm we wszystkich wymienionych dziedzinach: światopoglądowej (chrześcijaństwo i marksizm), politycznej (ustroje demokracji zachodniej i socjalizmu realnego), społeczno-gospodarczej (kapitalizm i socjalizm), humanitarnej (odmienne pojmowanie praw człowieka, swobód obywatelskich). Sens jedności uległ redukcji do pojęcia pokojowego współistnienia i współpracy (w ograniczonym stopniu) narodów Europy (Stefanowicz, 1990, s. 19). Podział Europy w okresie zimnej wojny na demokratyczny Zachód i komunistyczny Wschód rzutował zasadniczo na sposób organizowania bezpieczeństwa na Kontynencie. Bezpieczeństwo europejskie było wówczas funkcją relacji między ZSRR i USA, powiązanymi ze swoimi sojusznikami, i opierało się na systemie równowagi sił, kwalifikowanym jako „równowaga strachu”.

„równowaga odstraszenia nuklearnego” (Stefanowicz, 1991, s. 7–8). Skutkowało to ukształtowaniem się dwóch odrębnych blokowych systemów bezpieczeństwa zbiorowego, akceptujących ochronę przeciwstawnych katalogów wartości podstawowych, co uniemożliwiło powstanie ogólnoeuropejskiego systemu bezpieczeństwa zbiorowego (Kukułka, 1982, s. 37). Załamanie się porządku jałtańskiego na przełomie lat 80. i 90. XX wieku oznaczało również koniec funkcjonowania dwubiegunowego zimnowojennego systemu bezpieczeństwa europejskiego. Umożliwiło to rozpoczęcie budowy nowej architektury bezpieczeństwa europejskiego oraz doprowadziło do zmiany relacji pomiędzy militarnymi a pozamilitarnymi (zwłaszcza ekonomicznymi) aspektami bezpieczeństwa. Wskutek zniwelowania możliwości wybuchu globalnego konfliktu zbrojnego znaczenia nabrały pozamilitarne czynniki bezpieczeństwa, do czego przyczyniła się otwartość gospodarek europejskich, ich coraz większa współzależność, a także transfer kompetencji państwa na rzecz podmiotów ponadnarodowych. Pojawiły się nowe wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa, które spowodowały wzrost znaczenia instytucji międzynarodowych w łagodzeniu i rozwiązywaniu konfliktów (Kirchner, 1998, s. 89–94).

Jedną z kluczowych instytucji bezpieczeństwa europejskiego jest OBWE, powstała w 1995 roku z przekształcenia KBWE. Nastąpiło to w wyniku procesu instytucjonalizacji KBWE, będącego konsekwencją dezintegracji bloku komunistycznego, która skutkowałą zakończeniem zimnej wojny w Europie. W ramach OBWE stworzono mechanizmy bezpieczeństwa funkcjonujące w takich obszarach jak: wytyczanie kierunku przemian ładu międzynarodowego dokonywane poprzez podwyższanie standardów norm i zachowań uczestników stosunków międzynarodowych, upowszechnianie wartości demokratycznych, przywiązywanie dużej wagi do ochrony praw człowieka i podstawowych wolności. Ponadto mechanizmy bezpieczeństwa OBWE, takie jak: dyplomacja prewencyjna, misje pokojowe, wypracowane środki budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz porozumienia rozbrojeniowe, działają stabilizująco na europejski ład pokojowy. Dlatego OBWE można określić jako instytucję kooperacyjnego bezpieczeństwa o charakterze ponadregionalnym, stosującą tzw. miękkie gwarancje bezpieczeństwa. Organizacja ta zapewnia również udział USA i państw powstałych na gruzach Związku Radzieckiego, a zwłaszcza Rosji, w europejskim systemie bezpieczeństwa (Mierzejewski, 2011, s. 105–109).

Kolejnym elementem całości kształtu struktury postzimnowojennego systemu bezpieczeństwa europejskiego jest NATO. Organizacja ta mająca charakter sojuszu militarnego została powołana do życia w 1949 roku w celu rozwijania indywidualnej i zbiorowej zdolności do odparcia zbrojnej napaści. W artykule 5 Traktatu Waszyngtońskiego jego strony zobowiązały się, że w przypadku zbrojnej napaści na jedno lub kilka z nich w Europie lub Ameryce Północnej potraktują to jako atak przeciwko wszystkim i udzielą pomocy stronie lub stronom napadniętym, indywidualnie lub w porozumieniu, podejmując taką akcję, jaką uznają za konieczną, „łącznie z użyciem siły zbrojnej, w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północno-atlantyckiego” (Traktat, 2000). Powstanie NATO oznaczało ukształtowanie się systemu bezpieczeństwa spajającego obszar euroatlantyki i stanowiącego przeciwwagę dla powstającego pod auspicjami Związku Radzieckiego bloku państw komunistycznych. W okresie zimnej wojny strategia NATO opierała się na doktrynie odstraszenia nuklearnego i na zapewnieniu gotowości obronnej przy pomocy

broni konwencjonalnej, co skutkowało nasileniem wyścigu zbrojeń. Strategia NATO uległa istotnej redefinicji po zakończeniu zimnej wojny. Wskutek likwidacji Układu Warszawskiego przestało istnieć zagrożenie wybuchem globalnego atomowego konfliktu zbrojnego. Podstawowym celem NATO stało się zapewnienie państwom członkowskim wolności i bezpieczeństwa środkami politycznymi i wojskowymi oraz podjęcie wysiłków na rzecz ustanowienia sprawiedliwego i trwałego europejskiego ładu pokojowego (Mierzejewski, 2011, s. 109–111). Zmiana sytuacji geopolitycznej po zakończeniu zimnej wojny i pojawienie się nowych kategorii zagrożeń dla bezpieczeństwa przyczyniły się do ewolucji funkcjonowania NATO. Jednym z najważniejszych zadań Sojuszu stało się zapobieganie kryzysom, opanowywanie konfliktów i stabilizowanie sytuacji pokonfliktowych poza traktatowym obszarem odpowiedzialności NATO. Oprócz operacji reagowania kryzysowego cel działalności NATO został ukierunkowany również na tworzenie bezpieczeństwa kooperatywnego poprzez wnoszenie wkładu do kontroli zbrojeń, nieproliferaacji broni masowego rażenia i rozbrojenia, a także prowadzenie przez Sojusz polityki otwartych drzwi do członkostwa (Koncepcja strategiczna NATO..., 2014).

Współczesny system bezpieczeństwa europejskiego nie byłby w stanie funkcjonować bez organizacji międzynarodowej nowego typu, jaką jest UE, która została powołana do życia na mocy Traktatu z Maastricht. Został on podpisany 7 lutego 1992 roku, a wszedł w życie z dniem 1 listopada 1993 roku. Traktat ten zapoczątkował proces stawania się przez UE aktorem polityki bezpieczeństwa, mającym coraz większe ambicje odgrywania roli stabilizatora ładu europejskiego. UE w przeciwieństwie do NATO, które jest organizacją mającą status sojuszu militarnego, obejmuje swoim zakresem działania przede wszystkim kwestie należące do tzw. bezpieczeństwa miękkiego. Jest to pochodną charakteru UE jako organizacji rozwijającej mechanizmy współpracy ponadnarodowej w celu pogłębienia procesów integracji gospodarczej i politycznej. Należy zgodzić się z poglądem, że *de facto* UE nie realizuje tak jak NATO zadań z zakresu obrony. Budując jednakże własne zasoby cywilne i wojskowe oraz zdolności pozwalające prowadzić politykę reagowania kryzysowego, jest w stanie odgrywać rolę stabilizatora środowiska bezpieczeństwa i mieć wpływ na zapobieganie i rozwiązywanie konfliktów poza swoimi granicami zewnętrznymi (Zięba, 2005a, s. 118).

Geneza i etapy rozwoju systemu bezpieczeństwa UE

Pierwszą próbę zbudowania własnego systemu bezpieczeństwa państwa europejskie podjęły z inicjatywy francuskiego premiera René Plevena na początku lat 50. XX wieku. Ostatecznie zmodyfikowany projekt Plevena przybrał kształt Układu w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Obronnej (EWO) i został podpisany w Paryżu 27 maja 1952 roku przez Belgię, Francję, Holandię, Luksemburg, Republikę Federalną Niemiec i Włochy. Sygnatariusze Układu zdecydowali się na budowę zintegrowanej armii europejskiej pod międzynarodowym dowództwem, zarządzanej przez Komisariat będący odpowiednikiem Wysokiej Władzy w ramach Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali. Ponadto Układ przewidywał utworzenie wspólnego budżetu oraz organów takich jak: Rada Ministrów, Zgromadzenie i Trybunał Sprawiedliwości. Układ o EWO

nie wszedł jednak w życie, gdyż francuskie Zgromadzenie Narodowe odmówiło w sierpniu 1954 roku jego ratyfikacji. Upadek projektu powołania ponadnarodowej EWO spowodował, że proces integracji europejskiej po zakończeniu II wojny światowej miał przede wszystkim charakter współpracy ekonomicznej. Skutkowało to tym, że przywódcy państw zachodnioeuropejskich nie nadali kwestiom integracji w sferze bezpieczeństwa priorytetowego znaczenia (Zięba, 2007, s. 17–20; zob. też: Wiaderny-Bidzińska, 2002, s. 72–81). Nie zmieniło tego powołanie z inicjatywy Wielkiej Brytanii nowej struktury bezpieczeństwa o charakterze międzyrządowym, jaką była Unia Zachodnioeuropejska (UZE). Organizacja ta, powołana 23 października 1954 roku w Paryżu na mocy układów zmieniających Traktat brukselski, nie mogła wypełnić luki w sferze integracji w dziedzinie bezpieczeństwa, która powstała wskutek upadku projektu EWO. Przyczyną tego stanu rzeczy była niesamodzielność wojskowa UZE oraz podporządkowanie się strategii i polityce NATO, które stało się najważniejszą strukturą bezpieczeństwa dla państw Europy Zachodniej¹. Odzwierciedlało to ówczesną sytuację geopolityczną, która sprawiała, że to USA dzięki istnieniu NATO stały się najważniejszym elementem zachodnioeuropejskiego systemu militarnego i gwarantem bezpieczeństwa dla państw Wspólnoty Europejskiej. Istnienie amerykańskiego parasola atomowego gwarantującego bezpieczeństwo Europie Zachodniej oraz sprzeczność interesów poszczególnych krajów WE powodowało brak zainteresowania Europejczyków tworzeniem ponadnarodowych struktur bezpieczeństwa. Sytuacji tej nie zmieniło powołanie do życia w 1970 roku Europejskiej Współpracy Politycznej (EWP) jako regularnych konsultacji ministrów spraw zagranicznych w istotnych kwestiach polityki międzynarodowej. EWP działająca w oparciu o polityczne deklaracje woli rządów państw Wspólnot Europejskich stanowiła płaszczyznę współpracy o charakterze konsultacyjnym i nie wykształciła narzędzi i instytucji oddziaływania na otoczenie geopolityczne. Dopiero w połowie lat 80. XX wieku UZE zaczęło stawać się organizacją, na forum której rozpoczęła się wymiana poglądów na temat zdefiniowania na nowo europejskich interesów w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony². Poszukiwanie europejskiej tożsamości bezpieczeństwa uległo przyspieszeniu wskutek upadku żelaznej kurtyny i załamania się bipolarnego systemu stosunków międzynarodowych. Wytworzenie się nowej sytuacji geopolitycznej w Europie, której towarzyszyło wiele konfliktów, dało impuls do ustanowienia Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZiB) jako drugiego filaru

---

¹ Zgodnie z artykułem 5 Protokołu modyfikującego i uzupełniającego Traktat Brukselski, który stał się podstawą utworzenia UZE, w przypadku napaści zbrojnej na jedną ze stron pozostali sygnatariusze Traktatu udzieli jej pomocy i poparcia przy użyciu wszelkich środków, zarówno wojskowych, jak i innych. Uważa się powszechnie, że zapis ten miał mocniejszą formę retoryczną od analogicznych postanowień Traktatu Waszyngtońskiego powołującego do życia NATO. Nie zmieniało to faktu zależności UZE od Sojuszu Atlantyckiego, co znalazło wyraz w artykule 4 zmodyfikowanego Traktatu Brukselskiego, w myśl którego państwa sygnatariusze i wszystkie organizmy przez nie stworzone będą blisko współpracowały z NATO, by uniknąć dublowania prac dowództwa Sojuszu. Nadawało to Unii Zachodnioeuropejskiej charakter przede wszystkim traktatowy, a nie organizacyjny, jak w przypadku NATO (Gryz, 1995, s. 104–107).

² W 1984 roku UZE przyjęła deklarację rzymską zakładającą konieczność określenia europejskiej polityki obronnej. Następnie w 1987 roku przyjęto tzw. Platformę europejskich interesów w dziedzinie bezpieczeństwa. Natomiast w 1988 roku w tzw. platformie haskiej podkreślono zamiar wzmocnienia UZE jako europejskiego filaru NATO i nadania procesowi integracji europejskiej wymiaru bezpieczeństwa (Rossa, 2010, s. 210–211).

Unii Europejskiej (UE) – organizacji powołanej 7 lutego 1992 roku na mocy Traktatu z Maastricht, który wszedł w życie 1 listopada 1993 roku (Zięba, 2005a, s. 9–19).

W trakcie prac nad projektem Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) pojawiły się dwie koncepcje uregulowania relacji pomiędzy UE a UZE. Jedna z nich zakładała powstanie w ramach UE silnej WPZiB, a w przyszłości wspólnej polityki obronnej, mającej doprowadzić do ustanowienia wspólnej obrony. W ramach tej koncepcji UZE miała stać się integralną częścią UE. Natomiast druga koncepcja zakładała, że UZE zachowa w stosunku do UE autonomiczny charakter, NATO dalej pozostanie najważniejszą strukturą bezpieczeństwa Europy Zachodniej, a WPZiB będzie funkcjonować w oparciu o mechanizmy współpracy międzyrządowej. Ostatecznie rozwiązania przyjęte w TUE opierały się na drugiej lansowanej przez Wielką Brytanię koncepcji. W Traktacie z Maastricht dokonano rozróżnienia między sprawami bezpieczeństwa, które stały się przedmiotem działania WPZiB, a sprawami obrony, które zastrzeżono do kompetencji UZE, stanowiącej integralną część rozwoju UE. Wzrost znaczenia UZE w procesie integracji europejskiej dokonał się wraz z wejściem w życie Traktatu amsterdamskiego. Mimo że nie zdecydowano się na inkorporację UZE do UE, to jednak w zakresie prowadzenia misji petersberskich (humanitarnych, ratowniczych, utrzymania pokoju, siłowego rozwiązywania kryzysów) UZE stała się narzędziem operacyjnym UE wykorzystywanym do prowadzenia działań militarnych. Ostateczne decyzje rozszerzające zakres działania WPZiB o wojskowe operacje reagowania kryzysowego zapadły na szczytach Rady Europejskiej w Kolonii (czerwiec 1999 roku), gdzie przyjęto wytyczne ustanawiające Europejską Politykę Bezpieczeństwa i Obrony (EPBiO), oraz w Helsinkach (grudzień 1999 roku), gdzie podjęto decyzję o tworzeniu sił zbrojnych UE. Decyzje te zostały usankcjonowane przez Traktat nicejski, który wyposażył UE w zdolność samodzielnego prowadzenia operacji petersberskich. Stało się to możliwe wskutek wcześniejszego podjęcia przez Radę Ministerialną UZE decyzji o przekazaniu UE swoich funkcji operacyjnych wraz ze strukturami (Zięba, 2005b, s. 14–20). Ustanowienie EPBiO stało się możliwe w wyniku aktywności Francji i Niemiec, będących motorem procesu integracji europejskiej, które zrozumiały, że bez silnej i jednolitej EPBiO UE nie będzie zdolna do kształtowania polityki międzynarodowej w oparciu o wyznawane przez siebie wartości. Jednakże poglądomi, że UE powinna być zarówno cywilną, jak i wojskową siłą zdolną do przeprowadzenia operacji reagowania kryzysowego, towarzyszył spór pomiędzy zwolennikami opcji europejskiej (Francja, Niemcy) a opcji atlantyckiej (Wielka Brytania) co do zakresu transferu suwerennych uprawnień państwa na szczebel EPBiO. O ile dla Niemiec priorytetem stało się tworzenie mechanizmów ponadnarodowych na poziomie EPBiO, o tyle Wielka Brytania wyrażała duży sceptycyzm w stosunku do tej koncepcji (Hürsoy, 2002, s. 84–85). Ostatecznie zwyciężył pogląd, że EPBiO będzie miała przede wszystkim charakter międzyrządowy, co znalazło potwierdzenie w postanowieniach Traktatu z Lizbony, który wprowadził zmianę nazewnictwa tej polityki na Wspólną Politykę Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO). Polityka ta stanowi integralną część WPZiB i zapewnia UE zdolność operacyjną do działania poza jej terytorium (Traktat, 2012, art. 42, ust. 1). Zgodnie z postanowieniami Traktatu z Lizbony rozszerzeniu uległy zadania realizowane w ramach WPBiO. Do katalogu wcześniej realizowanych tzw. zadań petersberskich dodano wspólne działania rozbrojeniowe, misje

wojskowego doradztwa i wsparcia, operacje stabilizujące sytuacje pokryzysowe. Podkreślono ponadto, że całość działań realizowanych w ramach WPBiO powinna przyczyniać się również do walki z terroryzmem i służyć wspieraniu państw trzecich w jego zwalczaniu (Traktat, 2012, art. 43, ust. 1).

Należy podkreślić, że od samego początku powstania EPBiO/WPBiO budziła spory wśród jej twórców co do istoty i celu, który powinna osiągnąć. Podczas gdy we Francji postrzegano WPBiO jako narzędzie politycznej integracji Europy, to w Wielkiej Brytanii definiowano tę politykę jako instrument zaprojektowany w celu poprawy europejskiego potencjału militarnego i przez to ożywienia funkcjonowania NATO. Jednakże wskutek doświadczeń UE w dziedzinie reagowania kryzysowego, między innymi na Bałkanach, koncepcja funkcjonowania WPBiO uległa modyfikacji. Priorytetem działania WPBiO stały się nie operacje zarządzania kryzysowego o charakterze militarnym, ale długoterminowe operacje cywilne i aktywność w obszarze zwalczania terroryzmu i przeciwdziałania proliferacji broni masowego rażenia. Abstrahując od poglądów głoszących, że WPBiO jest logiczną konsekwencją rozwoju procesu integracji europejskiej lub zakładających, że stanowi ona tylko potwierdzenie chaotycznej ścieżki rozwoju polityki zagranicznej UE, należy zgodzić się z poglądem, że powstanie i funkcjonowanie WPBiO oznacza wzrost zdolności UE do interweniowania w sprawach międzynarodowego bezpieczeństwa. WPBiO stanowi praktyczne narzędzie interwencji zarówno poprzez rozwój organów tej polityki, jak i koordynację oraz mobilizację wojskowych i cywilnych zdolności UE (Bickerton, Irondelle, Menon, 2011, s. 3–4).

Istota systemu bezpieczeństwa UE i jego rola w kształtowaniu europejskiej architektury bezpieczeństwa

Rozwój WPBiO determinuje proces kształtowania się UE jako instytucji bezpieczeństwa europejskiego, posiadającej własne założenia programowe, organy, cywilne i wojskowe zasoby oraz zdolności. Wbrew swojej nazwie WPBiO nie obejmuje zobowiązań w zakresie wspólnej obrony państw członkowskich i dlatego nie może być analizowana w kategoriach bezpieczeństwa militarnego. Polityka ta łączy przede wszystkim środki prewencyjne i wojskowe środki reagowania kryzysowego z cywilnymi, dając UE szansę stania się kompleksowym aktorem stosunków międzynarodowych (Zajączkowski, 2009, s. 50–51). Oznacza to, że UE nie stanowi systemu bezpieczeństwa o charakterze zbiorowej obrony, tak jak to ma miejsce w przypadku NATO. Fakt ten potwierdza Protokół w sprawie stałej współpracy strukturalnej dołączony do Traktatu z Lizbony, który podkreśla, że WPBiO „(...) szanuje wynikające z Traktatu Północnoatlantyckiego zobowiązania tych Państw Członkowskich, które uważają, że ich wspólna obrona jest wykonywana w ramach organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, która nadal stanowi podstawę zbiorowej obrony jej członków” (Barcz, 2008, s. 461). Również art. 42 ustęp 7 TUE, wprowadzający klauzulę stanowiącą, że w przypadku napaści zbrojnej na państwo członkowskie pozostałe kraje UE „(...) mają w stosunku do niego obowiązek udzielenia pomocy i wsparcia przy zastosowaniu wszelkich dostępnych im środków, zgodnie z artykułem 51 Karty Narodów

Zjednoczonych” (Traktat, 2012), potwierdza brak twardych gwarancji bezpieczeństwa w ramach UE, co stanowi warunek istnienia systemu kolektywnej obrony. Wynika to z braku przyjęcia formalnej procedury dla powyższej klauzuli, a także nienałożenia wprost obowiązku udzielenia pomocy militarnej (Klauzula wzajemnej obrony..., 2016), przy zastrzeżeniu, że „zobowiązania i współpraca w tej dziedzinie pozostają zgodne ze zobowiązaniami zaciągniętymi w ramach Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, która dla państw będących jej członkami pozostaje podstawą ich zbiorowej obrony i forum dla jej wykonywania” (Traktat, 2012). Oznacza to, że dla zdecydowanej większości państw UE, które są członkami NATO, organizacja ta pozostaje ciągle gwarantem bezpieczeństwa militarnego, a rolę UE staje się przede wszystkim prowadzenie zewnętrznych operacji reagowania kryzysowego w ramach WPBiO. Do takiego stanu rzeczy przyczyniła się również likwidacja UZE jako systemu zbiorowej obrony. W jej wyniku zdolności operacyjne UZE zostały inkorporowane do UE, umożliwiając rozwój WPBiO, a zobowiązania do wzajemnej obrony wynikające z art. 5 zmodyfikowanego Traktatu Brukselskiego uległy zastąpieniu przez treść art. 42 ustęp 7 TUE (Liszczuk, 2010, s. 2223–2224). Rozwój WPBiO określa więc kształt systemu bezpieczeństwa UE, którego funkcjonowanie ukierunkowane jest na działania zewnętrzne w otoczeniu międzynarodowym, mające zapewnić UE zarówno bezpieczeństwo zewnętrzne, jak i wewnętrzne.

W strukturze instytucjonalnej WPBiO szczególną rolę w zarządzaniu działaniami zewnętrznymi zajmuje Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa, w którego skład wchodzi przedstawiciele państw członkowskich na szczeblu wyższych urzędników lub ambasadorów. Do jego zadań należy sprawowanie pod przewodnictwem Rady UE politycznej kontroli i strategicznego kierownictwa nad operacjami zarządzania kryzysowego. Najwyższym organem wojskowym w ramach WPBiO jest natomiast Komitet Wojskowy, złożony z reprezentujących szefów sztabów państw UE stałych przedstawicieli wojskowych rezydujących w Brukseli. Zadaniem Komitetu Wojskowego jest sprawowanie kierownictwa wojskowego nad operacjami militarnymi UE.

Ważnym elementem struktury instytucjonalnej WPBiO jest także Sztab Wojskowy składający się z ekspertów wojskowych oddelegowanych przez państwa członkowskie UE, których zadaniem jest strategiczne planowanie operacji militarnych i ich prowadzenie (Cholawo-Sołnowska, Karbowska, Wnukowska, 2005, s. 184–191). Za planowanie i prowadzenie cywilnych operacji zagranicznych w zakresie zarządzania kryzysowego odpowiada Komórka ds. Planowania i Prowadzenia Operacji Cywilnych. Organy te są niezbędne przy realizacji zadań z zakresu misji międzynarodowych UE, takich jak: misje policyjne, operacje wojskowe, operacje utrzymania pokoju, misje państwa prawnego, misje wsparcia granicy, misje morskie oraz misje pomocowe i monitoringowe. Prowadzeniu operacji międzynarodowych UE służy tworzenie zdolności wojskowych obejmujących rozwój europejskich sił wojskowych liczących 50–60 tys. żołnierzy. Tworzone są one w celu uzyskania przez UE tożsamości ważnego aktora międzynarodowego, poszerzenia integracji o sferę wojskową, zapewnienia bezpieczeństwa (Zajączkowski, 2009, s. 51).

Poprawieniu zdolności UE do prowadzenia misji międzynarodowych służy proces formowania Grup Bojowych UE liczących ok. 1500 żołnierzy i pełniących półroczny dyżur bojowy,

w ramach którego powinny one posiadać gotowość do operacyjnego użycia w ciągu 48 godzin. Decyzje o ich użyciu w operacjach zarządzania kryzysowego podejmuje jednomyślnie Rada UE. Należy podkreślić, że rolą Grup Bojowych UE nie jest prowadzenie działań z zakresu obrony kolektywnej odnoszących się do terytorium UE, ale podejmowanie natychmiastowych i zdecydowanych działań antykryzysowych poza granicami zewnętrznymi Unii, ze szczególnym uwzględnieniem regionu afrykańskiego i bliskowschodniego (Staszczuk, 2009, s. 38–39). Budowa zdolności UE do działań reagowania kryzysowego wynika z celów, jakie sobie stawia UE w dziedzinie stosunków zewnętrznych obejmujących również WPZiB i jej operacyjne narzędzie, jakim jest WPBiO. Cele te zawarte w TUE to między innymi ochrona swoich wartości, podstawowych interesów, bezpieczeństwa, niezależności i integralności, a także utrzymanie pokoju, zapobieganie konfliktom i umacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego zgodnie z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, Aktu końcowego z Helsinek oraz Karty Paryskiej.

Bardziej szczegółowe cele strategiczne w dziedzinie bezpieczeństwa zostały sformułowane przez Radę Europejską w Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa. Zaliczamy do nich: 1) przeciwdziałanie kluczowym zagrożeniom dla bezpieczeństwa UE, takim jak: terroryzm, proliferacja broni masowego rażenia, konflikty regionalne, niewydolność państwa, przestępczość zorganizowana; 2) budowanie bezpieczeństwa w sąsiedztwie UE poprzez promowanie stworzenia pierścienia dobrze zarządzanych krajów na wschód i południe od UE, a także rozwiązanie konfliktów na obszarze sąsiedzkim, a zwłaszcza konfliktu arabsko-izraelskiego; 3) tworzenie porządku międzynarodowego opartego na efektywnych stosunkach wielostronnych, co wiąże się z postulatem wzmocnienia roli ONZ w utrzymaniu bezpieczeństwa międzynarodowego, rozwojem stosunków transatlantyckich w oparciu o NATO oraz zacieśnieniem stosunków z innymi europejskimi organizacjami regionalnymi takimi jak Rada Europy i OBWE (Europejska Strategia Bezpieczeństwa..., 2009).

Realizacji tych celów służy przyjęcie w ramach WPZiB i WPBiO szczególnych procedur, różniących się od tych funkcjonujących w ramach innych polityk realizowanych przez Unię. Regułą jest, że decyzje dotyczące WPBiO, w tym decyzje w sprawie podjęcia misji międzynarodowych, przyjmowane są przez Radę UE stanowiącą jednomyślnie na wniosek Wysokiego Przedstawiciela Unii ds. Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa lub z inicjatywy państwa członkowskiego (Traktat, 2012, art. 42, ust. 4). Przyjęcie zasady jednomyślności jako podstawy procesu decyzyjnego podkreśla wybitnie międzyrządowy charakter WPBiO i przyczynia się do kształtowania hybrydowego charakteru systemu politycznego UE. Należy jednak podkreślić, że do realizacji powyższych celów stosuje się również procedury decyzyjne funkcjonujące w ramach obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Polityki realizowane w tym obszarze integracji, które w dużej mierze opierają się już na mechanizmach współpracy ponadnarodowej, przyczyniają się do kształtowania unijnego systemu bezpieczeństwa wewnętrznego.

Istnienie założeń programowych (celów, zasad, zdefiniowanych zagrożeń), procedur decyzyjnych, instytucji realizujących zadania z zakresu bezpieczeństwa, zdolności i zasobów niezbędnych do działań kryzysowych pozwala w oparciu o rozwój WPBiO definiować UE w kategoriach systemu bezpieczeństwa. Jego specyfika jest pochodną szczególnego charakteru UE jako

organizacji międzynarodowej. Należy zgodzić się z poglądem, że Unii nie można już definiować jako organizacji międzynarodowej, w ramach której dokonuje się konwersja preferencji państwa albo realizacja wspólnego interesu. Nie można jej również definiować w kategoriach państwa federalnego, którym nie jest. Jednakże Unia ze względu na swój w dużym stopniu autonomiczny system instytucji, norm, reguł działania, procedur, a także sposób artykułowania interesów formalnych i nieformalnych grup może być określana jako niepaństwowy system polityczny o charakterze hybrydowym, łączącym w sobie komponenty międzyrządowe i ponadnarodowe (Riedel, 2008, s. 76–77). W przeciwieństwie do innych organizacji tworzących europejską architekturę bezpieczeństwa, takich jak NATO i OBWE, które są organizacjami międzynarodowymi o charakterze międzyrządowym formalnie nienaruszającymi suwerenności państw członkowskich, Unia w wyniku delegowania kompetencji dysponuje uprawnieniami władczymi typowymi dla władzy państwowej. Ponadto w przeciwieństwie do organizacji międzyrządowych rozwój UE jest determinowany nie tylko przez aktorów państwowych, którymi są państwa członkowskie, ale w dużym stopniu przez aktorów ponadnarodowych (Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości itd.), jak i niepaństwowych, np. frakcje polityczne w Parlamencie Europejskim czy komitety specjalistyczne (Ruszkowski, 2010b, s. 31). Czynniki te w istotnym stopniu determinują kształt i rozwój systemu bezpieczeństwa UE. Z powyższych względów UE trudno zaklasyfikować do klasycznie pojmowanych systemów bezpieczeństwa zbiorowego, które stojąc na gruncie zakazu stosowania siły i rozwiązywania sporów międzynarodowych w sposób pokojowy, skierowane są na eliminowanie zagrożeń pochodzących z wewnątrz systemu. Oznacza to, że system ten ma przede wszystkim gwarantować bezpieczeństwo jego uczestnikom w przypadku zagrożenia ze strony innego uczestnika systemu. Ponadto w modelu tym dużą wagę przywiązuje się do suwerenności państwa i wzajemnej nieingerencji w sprawy wewnętrzne, co sprawia, że członkami systemu mogą być państwa, które nie muszą podzielać tych samych wartości, norm i reguł postępowania. Z organizacji europejskich najbliższa temu modelowi wydaje się być OBWE. Natomiast UE, będąc wspólnotą wartości i rozwijając zaawansowane formy integracji, jest innym przykładem systemu bezpieczeństwa.

Według kryterium systemowego, uwzględniając formę systemu międzynarodowego, Unię możemy określić jako integracyjny model bezpieczeństwa. Wpisuje się on podobnie jak model zbiorowej obrony (NATO) i bezpieczeństwa zbiorowego (OBWE) w koncepcję synergicznego modelu bezpieczeństwa europejskiego, określanego mianem trójkąta bezpieczeństwa europejskiego (Czaputowicz, 1998, s. 70–85). W ramach tego trójkąta UE stanowi system bezpieczeństwa ukierunkowany na działania zewnętrzne, mające na celu eliminowanie i redukcję zagrożeń pozamilitarnych i asymetrycznych za pomocą narzędzi wojskowych, politycznych i ekonomicznych. Wynika to z faktu, że z uwagi na wysoki poziom zinstytucjonalizowanej współpracy państw członkowskich UE we wszystkich niemal dziedzinach i wspólnotę wartości agresja, zwłaszcza militarna, jednego uczestnika systemu przeciwko drugiemu jest niemożliwa. Dlatego UE kładzie nacisk na zewnętrzne zarządzanie sprawami bezpieczeństwa, które ma jej zapewnić osiągnięcie wysokiego poziomu stanu niezagrożenia. Kluczowymi instrumentami tego zarządzania są oprócz WPBiO takie polityki jak Europejska Polityka Sąsiedztwa, której

celem jest stabilizowanie wschodniego i południowego sąsiedztwa UE, a także adresowany do państw Bałkanów Zachodnich Proces Stabilizacji i Stowarzyszenia. Celem tych polityk jest eliminowanie zagrożeń tam występujących, a przez to tworzenie stref bezpieczeństwa w sąsiedztwie UE oraz europeizowanie tych obszarów poprzez ich bezpośrednie lub pośrednie włączanie w struktury integrującej się Europę (podpisywanie z państwami sąsiedzkimi traktatów akcesyjnych lub stowarzyszeniowych).

Istotnym instrumentem pozwalającym UE pełnić rolę stabilizatora pokoju i bezpieczeństwa w skali globalnej jest polityka rozwoju, na którą składa się pomoc humanitarna i rozwojowa realizowana poprzez programy pomocowe adresowane do poszczególnych regionów (Ruszkowski, 2010a, s. 15–16). Całe spektrum instrumentów wpływu, którymi dysponuje UE, prowadząc WPBiO oraz inne polityki zewnętrzne, pozwala zgodzić się z poglądem, że „UE jest najlepszym przykładem zapewnienia skutecznej wspólnoty bezpieczeństwa i wspólnoty pokojowej (...)”. Potęga ekonomiczna UE, jak i stworzenie atrakcyjnego modelu cywilizacyjnego sprawiają, że Unia stanowi swoiste centrum grawitacji wytwarzające mechanizmy przyciągania w stosunku do obszarów peryferyjnych. Pozwala to kształtować w Europie ład międzynarodowy w oparciu o wartości reprezentowane przez UE, z których do najważniejszych należą: przestrzeganie praw człowieka, zasad państwa demokratycznego i prawnego, reguł gospodarki rynkowej, poszanowanie praw mniejszości oraz demokratyzm w stosunkach międzynarodowych. Z uwagi na to, że UE jest najważniejszą organizacją regionalną w Europie, skupiającą już 28 państw i dalej prowadzącą politykę rozszerzania, stanowi ona filar europejski w ramach modelu bezpieczeństwa ogólnoeuropejskiego. Unia preferując w stosunkach międzynarodowych stosowanie tzw. miękkiej siły, jest uzupełnieniem NATO jako filaru atlantyckiego modelu bezpieczeństwa europejskiego dysponującego zdolnością oferowania tzw. twardych gwarancji bezpieczeństwa. Obydwie te organizacje w związku z marginalnym charakterem OBWE stają się kluczowymi filarami kształtującego się w Europie kooperatywnego systemu bezpieczeństwa (Zięba, 2004, s. 352–361).

Podsumowanie

W wyniku wejścia w życie Traktatu z Lizbony Unia stała się spójną organizacją międzynarodową. Poprzez nabycie podmiotowości prawnomiędzynarodowej uzyskała status pełnoprawnego aktora stosunków międzynarodowych rozwijającego zasoby niezbędne do kształtowania współczesnego środowiska bezpieczeństwa. Wskutek ewolucji zagrożeń dla bezpieczeństwa i wzrostu znaczenia jego pozamilitarnych aspektów Unia stała się kluczowym elementem postzimnowojennej architektury bezpieczeństwa europejskiego. Rozwijając szereg polityk stanowiących instrumenty zewnętrznego zarządzania bezpieczeństwem, Unia zbudowała zdolności, zasoby, instytucje i procedury, a także określiła cele i zagrożenia pozwalające analizować ją w kategoriach systemu bezpieczeństwa. Jest to system, który ciągle znajduje się w fazie rozwoju, co jest efektem niedookreślonego statusu ustrojowego samej UE, którą określa się mianem systemu politycznego *sui generis* znajdującego się *in statu nascendi* (w trakcie tworzenia). Przekłada

się to na zdolności UE do zapewnienia sobie efektywnego bezpieczeństwa. Dla optymalnego funkcjonowania systemu bezpieczeństwa UE kluczowe wydaje się być przekształcenie WPBiO w politykę wykorzystującą również mechanizmy współpracy ponadnarodowej. Należy podkreślić, że jej wybitnie międzyrządowy charakter utrudnia wypracowanie przez UE jednolitego podejścia do rozwoju WPBiO i zdefiniowania europejskich interesów bezpieczeństwa. Wypracowaniu ogólnoeuropejskiego podejścia do zagadnień wchodzących w zakres WPBiO powinna towarzyszyć intensyfikacja działań na rzecz rozwoju potencjału wojskowego i cywilnego UE, tak aby był on zdolny gwarantować bezpieczeństwo i reagować na zaistniałe sytuacje kryzysowe, zwłaszcza w najbliższym sąsiedztwie.

Wzrost strategicznego znaczenia UE we współczesnym świecie nie oznacza, że UE powinna w międzynarodowej i europejskiej architekturze bezpieczeństwa odgrywać rolę zbliżoną do USA i NATO. Właściwy wydaje się być pogląd, że UE powinna zapewniać bezpieczeństwo, wykorzystując przede wszystkim środki cywilne, a nie wojskowe. W ramach pluralistycznej struktury bezpieczeństwa europejskiego Unia ze względu na wysoki poziom zinstytucjonalizowanej współpracy, zwłaszcza w obszarze ekonomii, jest przede wszystkim systemem ukierunkowanym na przeciwdziałanie pozamilitarnym zagrożeniom dla bezpieczeństwa i pełni rolę uzupełniającą w stosunku do NATO, które jeszcze długo pozostanie fundamentem zbiorowej obrony w Europie. Dlatego dla efektywności funkcjonowania systemu bezpieczeństwa UE kluczową kwestią jest współpraca z innymi organizacjami międzynarodowymi stawiającymi sobie za cel zapewnienie bezpieczeństwa zarówno w wymiarze zarówno globalnym, jak i regionalnym.

Otwartą kwestią pozostaje natomiast pytanie, czy materializacja koncepcji ustanowienia ponadnarodowej unii politycznej, w ramach której możliwe byłoby prowadzenie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa poza instytucjami państwa narodowego, przyczyniłaby się do optymalizacji roli UE w kształtowaniu systemu bezpieczeństwa europejskiego.

Bibliografia

- Barcz, J. (2008). Przewodnik po Traktacie z Lizbony. Traktaty stanowiące Unię Europejską. Stan obecny oraz teksty skonsolidowane w brzmieniu Traktatu z Lizbony. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis.
- Bickerton, C.J., Irondelle, B., Menon A. (2011). Security Co – operation beyond the Nation – State: The EU’s Common Security and Defence Policy. *Journal of Common Market Studies*, 49 (1), 1–21.
- Chodubski, A. (2012). Teorie i metody badań europeistycznych. W: J. Ruskowski, L. Wojnicz (red.), *Teorie w studiach europejskich. W kierunku nowej agendy badawczej*. Szczecin–Warszawa: Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, Instytut Europeistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Cholawo-Sosnowska, K., Karbowska, K., Wnukowska, A. (2005). *Instytucje Unii Europejskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Czaputowicz, J. (1998). *System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku*. Warszawa: PWN.
- Europejska Strategia Bezpieczeństwa. Bezpieczna Europa w lepszym świecie (2009). Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej. Pobrano z: www.bbn.gov.pl/ftp/dok/01/strategia_bezpieczenstwa_ue_2003.pdf (10.02.2016).
- Gryz, J. (1995). Formalny zakres działania Unii Zachodnioeuropejskiej. *Sprawy Międzynarodowe*, 4, 103–122.
- Hürsoy, S. (2002). *The New Security Concept and German-French Approaches to the European Pillar of Defence 1990–2000*. Marburg: Tectum Verlag.
- Kirchner, E. (1998). Bezpieczeństwo ekonomiczne a problem współpracy w postzimnowojennej Europie. *Studia Europejskie*, 6 (2), 89–105.

- Klauzula wzajemnej obrony: jaka rola UE? *Parlament Europejski Aktualności*, 20.01.2016. Pobrano z: www.europarl.europa.eu/news/pl/news-room/20160119STOI0518/Klauzula-wzajemnej-obrony-jaka-rola-UE (17.01.2016).
- Koncepcja strategiczna NATO z 2010 (2014). *Bezpieczeństwo Narodowe*, 29 (1), 203–216. Pobrano z: <https://www.bbn.gov.pl/download/1/15758/KoncepcjastategicznaNATO.pdf> (17.01.2016).
- Kukulka, J. (1982). Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależność i sprzeczności interesów. *Sprawy Międzynarodowe*, 350 (7), 29–40.
- Liszczyk, D. (2010). Rozwiązanie Unii Zachodnioeuropejskiej. *Biuletyn PISM*, 684 (76), 2223–2224.
- Mierzejewski, D.J. (2011). *Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Multan, W. (1997). *Wizje bezpieczeństwa europejskiego*. Warszawa: Elipsa.
- Riedel, R. (2008). Unia Europejska – hybrydowy system polityczny. Multilevel Governance jako kompromis pomiędzy intergovernmentalizmem a supranacjonalizmem. *Przegląd Socjologiczny*, 57 (2), 67–79.
- Rossa, A. (2010). Bezpieczeństwo europejskie – historia niedokończona. Analiza historyczna koncepcji bezpieczeństwa europejskiego w kontekście budowy zdolności obronnych przez Unię Europejską. *Słupskie Studia Historyczne*, 16, 207–216.
- Rotfeld, A.D. (1990). *Europejski system bezpieczeństwa in statu nascendi*. Warszawa: PISM.
- Ruszkowski, J. (2010a). Europeizacja ad extra w zarządzaniu zewnętrznym (external governance) Unii Europejskiej. *Rocznik Integracji Europejskiej*, 4, 7–27.
- Ruszkowski, J. (2010b). *Ponadnarodowość w systemie politycznym Unii Europejskiej*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Stańczyk, J. (2009). Grupy Bojowe jako instrument polityki reagowania kryzysowego Unii Europejskiej. *Studia Europejskie*, 52 (4), 33–58.
- Stefanowicz, J. (1990). Wyzwania integracyjne współczesnej Europy. *Sprawy Międzynarodowe*, 440 (9), 19–30.
- Stefanowicz, J. (1991). Bezpieczeństwo w Europie lat dziewięćdziesiątych. *Sprawy Międzynarodowe*, 448 (5), 7–20.
- Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana), Dz. U. UE 2012, nr C 326, poz. 1.
- Traktat Północnoatlantycki, Dz. U. 2000, nr 87, poz. 970.
- Wiaderny-Bidzińska, K. (2002). *Polityczna integracja Europy Zachodniej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Zajączkowski, K. (2009). Unia Europejska jako aktor globalny – aspekty polityczno-obronne. *Studia Europejskie*, 49 (1), 37–58.
- Zięba, R. (2004). *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego. Koncepcje – struktury – funkcjonowanie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Zięba, R. (2005a). *Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Zięba, R. (2005b). *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Zięba, R. (2006). Unia Europejska. W: M. Pietraś (red.), *Międzynarodowe stosunki polityczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Zięba, R. (2007). *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.

Cytowanie

- Staszczak A. (2016). Unia Europejska jako instytucja bezpieczeństwa. Analiza systemowa. *Acta Politica Polonica*, 1 (35), 21–34. DOI: 10.18276/ap.2016.35-02.